

УДК 37.374:379.82

Левицька В. А.

Луцький педагогічний коледж

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Левицька В. А. Образотворче мистецтво в контексті національно-культурного відродження України. Стаття присвячена українському образотворчому мистецтву в системі освіти та його впливу на процес становлення національної культури та патріотизму у дітей. Проаналізовано літературні праці з проблеми художньо-естетичного розвитку молоді та формування українського громадянина-патріота в умовах становлення української державності. Зокрема, акцентується увага на фундаментальних дослідженнях впливу мистецтва на позитивний розвиток дітей та стані позашкільної художньої освіти в Україні. Представлено аналіз організації дитячої творчості у позашкільних закладах мистецької освіти України.

Ключові слова: образотворче мистецтво, національна культура, національна спрямованість, українська образотворча спадщина, естетика, таланти.

Левицкая В. А. Изобразительное искусство в контексте национально-культурного возрождения Украины. Статья посвящена украинскому изобразительному искусству в системе образования и его влиянию на процесс становления национальной культуры и патриотизма у детей. Проанализированы литературные труды по проблеме художественно-эстетического развития молодежи и формирования украинского гражданина-патриота в условиях становления украинской государственности. В частности, акцентируется внимание на фундаментальных исследованиях влияния искусства на позитивное развитие детей и состоянии внешкольного художественного образования в Украине. Представлен анализ организации детского творчества во внешкольных учреждениях художественного образования Украины.

Ключевые слова: изобразительное искусство, национальная культура, национальная направленность, украинское живописное наследие, эстетика, таланты.

Levytska V. Fine Arts in context of national and cultural renaissance of Ukraine. Art education of young people is an important part of the development of Ukrainian state. The future of our nation depends on the ideology of the young generation, on what measure of the spirituality the foundation of their life will become. Therefore, in the context of the establishment of an independent

Ukraine state the artistic and aesthetic education are very important. The aesthetic needs and interests are formed in this process, and it generates emotions, feelings and it develops artistic and aesthetic tastes and abilities. Creative human activity is extremely favourable background for expression of personal views and feelings. Artistic creativity is a means of self-expression for humans. It characterized as an activity in which the process, the material and spiritual values are created by means of fine, decorative arts, working on-learning, studying the design: formation of artistic knowledge, ability, skills that are impossible without art. Artistic and aesthetic education are not only the process of the artistic knowledge and skills, but also a universal means of personal development of children based on the detection of artistic and aesthetic needs, interests and individual abilities. The aim of it is to form a positive attitude to art in the children, to develop artistic and aesthetic consciousness, the capacity for self-actualization, the need for spiritual self-improvement by the help of art. The article deals with teaching developing and nurturing after-school arts education on the process of harmoniously developed personality. The problem of the formation of a sense of beauty in the students in Ukrainian society. Emphasis is on basic research in the field of art education, the theoretical approach to the problem. The important role of folk and decorative art of aesthetic education was noted by many local children's graphic art critics and scholars. They clearly show that acquaintance with the works of folk art encourages the children's first bright idea with the country, its culture, promotes education of patriotism, and adds to the world of art. The article is dedicated to the Ukrainian fine Arts in educational system and its impact on the process of children's national culture and patriotism formation. Scientific sources which deal with the problem of artistic and aesthetic development of youth and Ukrainian citizen as a patriot forming in terms of Ukrainian sovereignty statement are analyzed. The system of artistic and aesthetic education and training has a broad space for improvement and revival of national, cultural traditions. It is important that for radical changes the urgent need will be experienced and realized not only by scientists and educators-practitioners, and also by all people who are involved in the education of the children and youth. In particular, attention is focused on the fundamental researches of the Art's positive influence on children's development and the condition of extracurricular Art education in Ukraine. The analysis of the organization of children's creative activities at extracurricular Art education institutions of Ukraine is presented. Background research due to the fact that art in Ukraine is regarded as one of the main cultural functions in society. Social and cultural processes in the country, formed on the basis of centuries-old folk traditions, and in the general context of global integration with a focus on common fundamental national values of democracy citizens necessitate rethinking the conceptual basis of artistic extracurricular art education in the context of the national culture of the child. New trends of cultural development of the Information Society associated with global dissemination of information, an extremely powerful influence on the system of art education, which has always responded to the needs and socio-cultural conditions. Art too occupies a modest place in the lives of our children for school education can not objectively necessary to implement complex functions of culture-specific to art. Ukrainian artistic heritage, accumulating artistic and

aesthetic experience of generations, embodies and transmits the value attitude to the world through the prism of national ethnic specificity, so it is a powerful component forming morality, patriotism and citizenship. Core values of art are also important because of the current existence of children in a multicultural area of our country. Modern extracurricular artistic educational institutions have become centers of formation of true spirituality, nurturing of creative personality, characterized by high national aesthetic culture. Modern analysis of formation and development of arts education in Ukraine demonstrates the latest achievements of the presence and positive influence on the formation of a national cultural identity.

Keywords: Arts, nationality, patriotism, focus, heritage, artistry, aesthetics, education, schools, skills, education, creativity, technique work, talent and training.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства відбуваються глобальні зміни не лише у соціально-економічній, а й у національно-культурній сферах життя України. Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)» виділено гуманізацію та гуманітаризацію системи освіти, що має сприяти патріотичному вихованню й розвитку духовної культури дітей. Для реалізації цих завдань значна роль належить мистецтву, спрямованому на формування в особистості естетичної та національної культури. За цих умов набувають важливого значення дослідження, присвячені гуманітаризації освіти. Одним з провідних напрямів таких досліджень є формування національної культури дітей через сферу мистецтва.

Образотворче мистецтво та художня творчість є одним із найважливіших засобів формування національної культури дитини, які відображають дійсність в художніх образах і перетворюють зовнішні культурні цінності в морально-естетичні надбання суспільства та нації. Виявлення сутності процесів формування національної культури дітей через сферу мистецтва було і залишається одним із основних завдань сучасної мистецької освіти та українського суспільства. Але особливу значущість це питання почало набувати в умовах суспільно-політичних реалій нашої держави, а саме поглиблення міжнаціональних суперечностей і глобалізаційних процесів.

Мета статті — охарактеризувати мистецтво як основний чинник національного виховання особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування національної культури через сферу мистецтва уже давно привертає увагу науковців. Формуванню художніх смаків дитини у навчально-виховній діяльності присвячено праці П. Анохіна, С. Гессена, В. Кузьміна, Є. Мирського, Ю. Сольника. Використання різноманітних видів мистецтва в позашкільних художніх закладах освіти розглядають науковці П. Підкасистий, А. Повшедна, І. Гончаров, Б. Лихачов, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін. У дослідженнях Л. Баткіна, М. Бахтіна, М. Бердяєва, І. Біблера, Ж.-П. Сартра мистецтво — це час-

тина національної культури особистості. Художня діяльність дітей розглядається в значенні творчої здатності досягнень культури, її збереження, саме через це постає необхідність створення єдиної системи мистецької освіти особистості кожного.

Соціальна значимість мистецтва визначається рівнем його впливу на внутрішній світ людини. Дослідники А. Бакушинський та Н. Сокольнікова вважають, що образотворче мистецтво сприяє художньо-образному та логічному мисленню, а також патріотичному розвитку особистості і національній культурі нації.

На думку Т. Юшко, заняття мистецтвом позитивно впливає на внутрішній світ дітей, сприяє виробленню правильної самооцінки та оцінки життя.

Проблему мистецького впливу на дітей описано в працях В. П'ясецького. Він доводив, що мистецтво є однією з основ життя. Залучення дітей до занять мистецтвом є однією з умов морального оздоровлення нашої країни, збільшення цінностей всіх сторін діяльності українців. Дослідник впевнений в необхідності викладання історії мистецтва не лише в позашкільних закладах освіти, а й у загальноосвітніх школах, вважаючи, що ця дисципліна є основою культурного розвитку суспільства. Адже все, що є найважливішим в житті людей, відображається у творах мистецтва [3: 239]. Такі ж твердження доводив Д. Лучинський. Мистецькі предмети, на його думку, варто викладати не лише в позашкільних закладах освіти, а й у загальноосвітній школі.

На думку П. Булонського, національна культура особистості може сформуватись тільки у процесі мистецької творчості. Автор вважає, що без мистецьких занять неможливий розвиток художнього смаку і духовний розвиток дитини в цілому [6: 98].

Розглядаючи компоненти структури національної культури суспільства, Л. Чуриліна також наголошує на значенні формування художніх почуттів засобами мистецтва [9: 2].

Дослідники дитячої творчості І. Зязюн, А. Зіся, Л. Левчук та Л. Столович акцентують увагу на тому, що формування національної свідомості відбувається цілісно, і лише процес виховання мистецтвом спрямований на вирішення єдиного завдання: гармонійного розвитку молодого покоління.

Значення мистецтва у духовному розвитку дитини описувала у своєму дослідженні Т. Яркіна. Вона переконує, що заняття мистецтвом сприяє підвищенню самооцінки школяра, сприяє відсутності комплексів і поглибленню гуманізму та патріотизму у його житті.

Т. Завадська запевняє, що досвід, здобутий під час занять мистецтвом, виступає головним показником сформованості духовної культури дитини. І наголошує на потребності занять мистецького характеру, бо вони включають систему художніх та естетичних знань, творчої спадщини нашого народу та досвіду емоційного ставлення до мистецтва на основі художнього сприйняття [9: 4–6]. Цю думку підтримує О. Ігнатівич, яка зазначає, що процес мистецького формування особистості дитини має

свої особливості, він передбачає розвиток здібностей художнього сприйняття мистецтва та дійсності, навичок власного бачення, формування системи особистісних критеріїв в суспільстві. Основною константою у формуванні національної культури особистості дитини засобами мистецтва вона вважає здатність дитини до естетичної оцінки творів мистецтва та явищ життя [8: 270].

Головним завданням мистецького впливу на особистість є організація людських почуттів, духовного росту особистості, регуляція і корекція поведінки. Мистецтво пронизує всі сфери життя суспільства. А. Голізова доводить, що заняття мистецтвом дозволяє дітям успішно здійснювати декоративно-ужиткову діяльність. Саме тому дослідниця визначила такі складові мистецького розвитку дітей: художні здібності необхідні для створення краси; вміння і навички, створення та перетворення речей, володіння технологічними прийомами, самовираження і власна думка [6: 11–12].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Художня творчість відіграє важливу роль у національно-культурному житті суспільства. Вміння бачити, розуміти і творити робить духовне життя особистості багатим, цікавим, дає можливість відчувати найбільшу духовну насолоду. Від того, як людина відчуває, переживає прекрасне і неестетичне, піднесене і низьке, — в більшості залежить від її поведінки в суспільстві. Таким чином, наслідки захоплення дитиною мистецтвом можна розглядати не лише як джерело розвитку універсальних творчих здібностей та талантів, а й як потужний чинник формування національної культури дитини. На духовний світ дітей має величезний вплив мистецтво, заняття художньою творчістю.

Проаналізувавши праці дослідників, ми можемо виділити основні тенденції формування національної культури особистості дитини: 1) дитина активно проявляє себе в освоєнні мистецької спадщини нашої держави і дає свою оцінку її важливості; 2) дитина вибірково відноситься до мистецьких надбань та традицій і має свою власну думку щодо них; 3) дитина може володіти мистецькими надбаннями; 4) дитина може вносити свій особистий внесок в сферу мистецтва та в національну культуру нашої держави, бо вищий рівень національного розвитку особистості тісно пов'язаний з творчим підходом до національної культури нашої Батьківщини.

Таким чином, заняття мистецтвом мають безумовну цінність для розвитку дитини та для національно-культурного розвитку суспільства. Мистецька діяльність в позашкільних художніх закладах стала одним з важливих напрямків модернізації освітнього простору України й виступає сьогодні потужним джерелом цілісного чуттєво-емоційного осягнення, особистісного усвідомлення та оцінювання об'єктивно-суб'єктивних естетичних якостей навколишнього світу, що обумовлює прагнення дитини до творчо-естетичної діяльності та формування життєвої позиції.

Ознайомлення дітей із національною культурою та мистецтвом найбільш повно відбувається саме у закладах позашкільної освіти, де через творчу діяльність, створено для дітей сприятливі умови для освоєння народного образотворчого мистецтва, національної культури.

3-поміж інших видів мистецтва образотворче є унікальним у вирішенні завдань культурно-громадського і духовного становлення суспільства. Це зумовлено не тільки природою сприймання образотворчого мистецтва, а й тим, що вже в ранньому віці образотворча діяльність становить одну з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості.

Тому в сучасних умовах творчий мистецький процес у позашкільних навчальних закладах ми розглядаємо не як додаток до загальноосвітньої школи, а як самостійний, і головне, фундаментальний вид, елемент формування якісної національної культури особистості, який ніколи не буде замінений загальноосвітньою школою, бо через зростання рівня шкільної освіти, ширшає спектр освітніх уподобань і інтересів дітей, які загальноосвітня школа задовольнити не може [4: 14].

Актуальність реформування існуючих форм і методів позашкільної роботи в якісно нову систему позашкільної мистецької освіти обумовлено рядом обставин. Насамперед це:

- в сучасних умовах суспільного розвитку відбуваються значні зміни у культурній свідомості, а тому вагомим значення набуває погляд на особистість з позиції культурно-історичної системи розвитку;
- посилюється тенденція впливу закордону до нового ступеня цивілізації, науково-технічного та соціального прогресу. За таких умов виникає необхідність мистецького впливу на особистість, яка здатна сприймати інноваційні процеси у суспільстві, використовувати та впроваджувати нові технології;
- в сучасних умовах культурно-освітні, інформаційні, дозвіллево-розважальні послуги користуються усе більшим попитом у нашому суспільстві.

В умовах формування багатовікових вітчизняних і світових традицій, процес глобалізації як важливого елементу формування сучасності та соціокультурних процесів в Україні, зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад впливу мистецтва на особистість дитини. Прогрес розвитку національної культури Українського суспільства, пов'язаний з глобальним поширенням засобів масової інформації, не може не впливати на систему мистецької освіти, яка постійно і швидко реагує на соціокультурні потреби й умови. Це вимагає концептуального визначення місця і специфіки мистецької освіти у цілісній системі національної культури особистості, а в мережі позашкільних закладів як бази позашкільної освіти, що можливо за умови:

- державної підтримки їх функціонування;
- реформування змісту, форм і методів позашкільного художньо-освітнього процесу;
- об'єднання зусиль органів місцевої влади, різних міністерств і відомств, творчих, громадських організацій у створенні відповідних умов у цих закладах освіти;
- залучення сім'ї до співпраці у вихованні та творчому розвитку дітей.

Мистецький вплив на дитину відбувається в закладах, які покликані сприяти соціальній адаптації особистості дитини у навколишньому світі, у соціальній сфері та розглядається як найбільш демократичний та гнучкий засіб залучення суспільства до формування національної культури нашої держави.

Система мистецького впливу на дитину базується на історично обумовлених традиціях впливу на особистість: суспільних та родинних цінностях, ідеях, поглядах, переконаннях, ідеалах і реалізується позашкільними закладами освіти у вільний від навчання час, дитячими територіальними молодіжними організаціями, у різних організаціях та установах додаткової освіти.

Головна мета впливу мистецтва — створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей у позанавчальний час, підготовка їх до життя в умовах сучасної суспільно-культурної ситуації в Україні, задоволення їх потреб в освіті шляхом залучення до художньої творчості та до мистецтва загалом.

Основними завданнями мистецького впливу є:

- формування суспільно-громадської позиції дитини;
- розвиток, стимулювання та реалізація духовного і творчого потенціалу дітей;
- створення системи пошуку, розвитку і підтримки юних талантів і обдарувань для формування творчої та наукової еліти у різних галузях суспільства;
- формування соціокультурних цінностей, потреба у яких не забезпечується системою загальноосвітньої школи;
- задоволення потреб дитини у професійному самоствердженні.

Єдність суспільних цінностей, духовна єдність української національної культури з культурою всіх національних меншин, що проживають на території України, визначають сферу мистецтва як важливий вклад національного розвитку й гармонізації національних відносин в Україні.

Висновок. Відтак, проаналізувавши культурологічні праці дослідників щодо сучасного стану позашкільної освіти, можна зробити висновок, що мистецтво допомагає дитині у визначенні свого статусу як особистості через включення її в систему соціальних відносин, зростання її престижу і авторитету, у вихованні її соціально-політичних, моральних проблем суспільства.

Заняття мистецтвом сприяє художньо-естетичній освіченості та національній сформованості особистості дитини, яка здатна до самовдосконалення та формування її художньо-естетичної культури засобами кращих національно-культурних традицій, які сприяють виробленню умінь примножувати культурно-мистецькі надбання свого народу, своєї держави. Пам'ятки гуманістичної культури, естетичний досвід, система народних традицій, знань, умінь — це наш невичерпний потенціал у справі формування національної культури підрастаючих поколінь громадян України. Національна культура втілює глибоку духовність, національну психологію, світогляд, світовідчуття. Тому через усі її засоби (народну та професійну творчість, мистецькі зразки, національні традиції, звичаї, обряди) проходить ідея гармонії людини з навколишнім світом, любові до Батьківщини. Отже, проаналізувавши культурологічні праці дослідників щодо сучасного стану позашкільної освіти можна зробити висновок, що мистецька освіта надзвичайно важлива для формування національно-культури України, але вона протягом тривалого часу була позбавлена можливості спиратися на прогресивні національні традиції та народно-культурну спадщину. Для вирішення існуючих проблем, необхідно розробити програму реформування цієї гілки освіти..

Література:

1. Ананьев Б. Г. Задачи психологии искусства / Б. Г. Ананьев // Педагогика. — 1995. — № 4. — С. 29–36.
2. Внешкольные учреждения: пособие для работников внешкольных учреждений / [Под ред. Л. К. Балясной]. — М.: Просвещение, 1978. — 256 с.
3. Венгер Л. А. Педагогика способностей / Л. А. Венгер. — М.: Знание, 1973. — 117 с.
4. Волков Г. Н. Трудовое воспитание в народной педагогике / Г. Н. Волков // Школа и производство. — 2000. — № 3. — С. 26–31.
5. Кучер С. Л. Самовиховання здібностей школярів у художньо-творчій діяльності в умовах позашкільного закладу / С. Л. Кучер // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. — Київ–Запоріжжя, 2001. — Вип. 21. — С. 245–250.
6. Ельников Д. П. Обучение школьников прикладным художественным видам труда / Д. П. Ельников // Школа и производство. — 2000. — № 1. — С. 37–39.
7. Эстетика / [За заг. ред. Л. Т. Левчук]. — К.: Вища школа, 1997. — 399 с.
8. Подласый И. А. Педагогика [учебник для студ. пед. вузов: в 2 кн. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей.] / И. А. Подласый. — М.: Владос, 1999. — 256 с.
9. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка [навч. посібник] / Т. І. Сущенко. — К.: ІСДО, 1996. — 144 с.
10. Сущенко Т. І. Фактори позашкільного виховання / Т. І. Сущенко // Початкова школа. — 1996. — № 2. — С. 43–45.
11. Художественная культура и эстетическое развитие личности / [Под ред. В. И. Мазепы]. — К.: Наукова думка, 1989. — 296 с.
12. Юсов Б. П. Проблема творчества в американской теории художественного воспитания / Б. П. Юсов // Искусство и дети: Эстетическое воспитание за рубежом [Под ред. В. Шестакова]. — М.: Искусство, 1969. — С. 176–220.